

ספר מדרש תלפיות

מנקד

כרך א'

מאת הרב המקובל האלקי גולת הכותרת נזר ישראל וקדושו
המופלג בחסידות כמוהר"ר אליהו הכהן זצ"ל
בעמ"ח ספר שבט מוסר ומעיל צדקה ועוד ספרים

בו נאספו מדרשים ואגדות אשר בתלמוד בבלי וירושלמי זוהר
ושאר ספרי הקבלה והליקוטים.

מסודרים על פי סדר הא' ב' (עד אות כ')

(אחר אות כ"ף אינו בנמצא)

בהוצאת

יריד הספרים

ירושלם התשנ"ז

ענף ארץ

מדרש משלי, משחקת בתבל ארצו וישעשעי את בני אדם.

אמר רבי אלכסנדרי מהו בתבל ארצו, מכאן אתה למד שעשרה שמות יש לארץ, ארץ, ארמה, תרבה, ובשה, ארקא, תבל, חלה, ראשית, גיא, שרה, ארץ, שבני אדם רצין בה. ארמה, שממנה נקרא אדם הראשון. תרבה, שמחריבים אותה המים. ובשה, שקבלה דמו של תבל, דבר אחר שהובישה מעשיה הטובים. ארקא, שברחה מלפני הקדוש ברוך הוא בשעה שרצה לתן לישׂראל את התורה על הר סיני. תבל, שהיא מתבלת בפרותיה. חלה, שבני אדם חלודים בה. ראשית, שהיא ראשית לכל מעשה בראשית. גיא, שעשויה גבעות. שרה, שעשויה שדות שדות. רבי זעירא דרש בה מהכא ונצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב:

אמר המאפה

לא הבנתי כונת מאמר זה, הנהגה בוותר פרשת בראשית, וז"ל, שבע ארצות אינן נא לעילא מן דא פתח דאגון שבעה רקיעין נא לעילא מן דא, ואיגון, ארץ, ארמה, ארקא, גיא, נשית, ציה, תבל, עין שם. ובמקומות אחרים נקרא ומדרשים מונה גם כן שבעה ארצות בלבד וכן מונה עשרה, ועוד שבוחר אינו מוכיר תרבה ובשה, נשית ציה, וכן חזקוני, ובמקומות אחרים מוכיר מקצתם שהזכיר כאן במדרש משלי במקום קצתם שהזכיר בוותר:

ועוד

שפאן במדרש משלי קאמר עשרה שמות יש לארץ ומזכיר משמות הארצות המתלפות ומתפרדות זו מזו, דמשמע דהר ארץ היא אלא שנקרא בעשרה שמות. מהפעם שפפרש בכל אחת ואחת, ובוותר ובמקומות אחרים משמע שהם שבעה ארצות נפרדות זו מזו משנות בשמותיהן ועוד קשה להבין דברי המאמר רבי זירא דרש מהכא

ונצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב מאי קאמר:

ולקאורת נופל לומר, דכאן במדרש משלי סובר גם כן דהם שבעה ארצות מתלפות זו למעלה מזו בדברי הוותר, אך כונתו כאן לומר שהארץ יש לה עשרה שמות מסבות דמפרש ואזיל ובתל העשרה שמות יש לה גם כן פשמות הממשה ארצות שהם, ארמה, ארקא, גיא, נשית, ציה, תבל, שאף שהם ארצות מחולפות זו מזו אך לארץ יש לה אלו השמות. ואמר, רבי זעירא דרש וגו', דהיה קשה לרבי זעירא בפסוק דהיה לה למימר ונצא יצחק לשוח לפנות ערב ונצא למקום שפאן דלמה הוצרך לומר בשדה, אלא שפאן שהארץ נקרא שדה ללמדנו זה קאמר הכתוב ונצא לשוח בשדה לומר שהארץ נקרא שדה והו אומר דרש מהכא ונצא יצחק לשוח בשדה, דמהכא דמדברי רבי אלכסנדרי ילפינן שהארץ נקרא שדה, הנה דורש דלבן הוצרך הכתוב להזכיר שדה לרמו שהארץ נקרא שדה במדבר, ועדין צריכים אנו למוכרי:

עוד

יש לרקק במאמר, דמדברי רבי אלכסנדרי משמע שאנו בארץ, ובמקום אחר משמע שאנו בתבל דכתיב וישפט תבל בצדק, ובירושלמי דשבת פרק י"ד הביאו תלכות תהלים כמזמור מ"ט משמע שאנו בתל, דרד"ש שם, האיגון כל ישיבי חלה, רבי אחא בשם רבי אבהו ורבנן הר ארם למה מושל כל באי עולם להולדה, לפי שכל מה שיש בישוב יש בים הוצין מן החולדה, והר ארם מה חולדה גזרת ומנחת ואניה יודעת לכו מנחת כך כל באי עולם גזרין ומניחין ואינם יודעים לכו מניחין, וזכר ולא ידע מי אספס, ע"כ. משמע שאנו בתל ועל שם שישביה נמשלו לחולדה נקראת חלה:

עוד יש לרקק, הדרשו כאן במדרש משלי ובשה שקבלה דמו של תבל, דאין הלשון נופל על הלשון, דבשלמא דדבר אחר דקאמר שנקראת ובשה על ידי שהובישה מעשיה הטובים נחא ובשה לשון הובישה והוא פשאר כל התלויות שפלים לשון נופל על הלשון:

ויראה לי, שכלם סוכרים שאנו בארץ, ואמרנו בירושלמי בתלד במדבר, אין הכונה בארץ הנפרדת שנקראת חלה, אלא אנו ישיבי ארץ על שם שיש לה גם שם חלה בשם הארץ הנפרדת שנקראת חלה על שם שגמשלים לחולדה היושבים בה. והינו גם כן מה דרד"ש כאן במדרש משלי חלה על שם שבני אדם חלודים בה וכו', שרצה לומר הם בעלי חלודה על שם שתופסים מדת החולדה להוציא ומנם לאסוף ואינן יודעים לכו אספס:

ובענין אומר ובשה על שם שקבלה דמו של תבל, סובר שבין שבעבור קון הוסף הקדוש ברוך הוא קללה לארמה כפירוש רש"י וז"ל על פסוק מה עשית קול דמי אחיד צועקים וכו', באופן שבעבור הוספת הקללה גם יובש לארץ, אך דדבר אחר סובר שבין

מסכת פרבות, עתידה ארץ ישראל

שתוציא גלוקקאות וכלי מלת, יש לומר שהו כזבות שישארל מלבישים את העניים ומאכלים אותם, והו רמו פי יציל אביון משוע וכו' יחס על כל ואביון וכו' יהי פסת פר בארץ וכו' וילקוט ונה סימן תשי"ו:

אמר קצתו שהארץ הוא אכרים, ויש רמז לזה, ראש ארצות, סבור הארץ, עין הארץ וכו', וכשם שאבירי האדם מעלים זה מזה כך יש מקומות

שכלם נדרשות לשון נופל על הלשון גם זו, ולכך קאמר על שם שהובישה מעשיה שהוא לשון ובשה במדבר:

כמו שהשמים נקראו ארץ, כמו שכתב הרב המורה חלק שלישי פרק ר' במרגום יונתן שפרש אופן אחר בארץ, מלדע לרום שמיא, כן אפשר לומר כי הארץ נקרא רקיע כי הוא שם משתף על כל דבר מרקע ונמו על חברו, ולכן כתב הרב אבן עזרא וז"ל פי רקיע הוא האויר, וכן דעת הרב המורה פרק שלשים חלק שני, ואני אומר שהוא הארץ לכן קאמר לרקע הארץ על המים, ופרקי רבי אליעזר הארץ על תהום נרקעת פאניה שהיא אפה בלב יב, כך הארץ מרקעת על המים ולכך נקראת רקיע (מורה העולה דף צ"ד ע"א):

אמר המאפה

השמים נקראו ארץ והארץ שמים, לרמוז שפסם שהקדוש ברוך הוא בשמים כך הוא בארץ, וכשם שהוא בארץ כך הוא בשמים, הפך סברת המינין עוב אלהים את הארץ והתעסקותו בשמים וכו', אי אפשר כן שהרי תבל שוין לפניו, ועדות יש שהשמים נקראו ארץ והארץ שמים:

ענף ארץ ישראל

לארץ מעולים, מהם מוציאין ברזל ונחשת כסף וזהב אבנים טובות ומרגליות, ואין בארץ ישראל דבר מזה ששכינת ה' שוורה בה המיד וקרה היא מפנינים ומה שאמר ארץ אשר אבניה ברזל, הכונה שאחר שפפר בשבחה, נלה גם כן כשאין עושין רצונו של מקום נעשית ברזל ונחשת מלחוציא פירות, כי אינה מוציאה התבואה כדך טבע פשאר ארצות אלא אם תשמור למצותי ונתתי גשמיכם אם לא ועשר. (פרבן מנהג סימן רצ"ו):

זוהר, שלשה הם ועלב יוסף משה ועלב וכה שנקברו גופו ועצמותיו בארץ ישראל. יוסף וכה שנקברו עצמותיו ולא גופו. משה לא וכה אפילו עצמותיו שינקסו לארץ ישראל וכו'.

מעט שנתאנה משה לבגס לארץ ישראל, משום ששם שער השמים למטה מבונה פגרה המרכבה שלמעלה, שהיא השכיבה וישבת על הכפא והחיות נשא את הכפא סביב, ונשמה ישבו בכאות, והנשמות עילין ונקטין משם. (מגלה עמקות אופן קי'':)

בנות משה לבגס לארץ ישראל, כדי לתמן שהתחתונים יהיו נהנים מזיו השכיבה בלא גיעה כמו העליונים והשוב לו הקדוש ברוך הוא רב דף הי שאמה נהנה אל תוסף חבר אלי עוד בדבר הזה על ישראל לפי שאין ראויים עתה להשתמש בזה. (אופן רל"ד מגלה עמקות.)

כל בו סימן קמ"ז בשם הר"ם, וישאלת לפרש דף כל הדר בחוצה לארץ הומה כמו שאין לו אלוה וכו'. אשיבך מינו משום דעקר שכינה בארץ ויבדלו בארץ ישראל כפא מול כפא, וכתוב והתפללו אליך הדר ארצם תלפיות מל שגל פיות פונות לשם. עכ"ל:

דע, נשמת ישראל הדרים בחוצה לארץ הם בעולם סתכלפון עולם של האפנים הנקרא בית ועלב, ועבד עברי אשר חשבנו הוא שנית כמנין נחש. וישראל הדרים בארץ ישראל באים מעשר ספירות של הוציאה ונקרא בית ישראל, גם נקראים בגים גם נקראים בני אל חי. והאדם כי הוא בחוצה לארץ יש לו נפש מהאופנים, וכשוכה לבגס לארץ ישראל בא אליו נפש מיצירה חדשה וכתלבש תוד נפש תושבה שלו ובקולה ראשונה תישן בארץ ישראל ויזאים שני הנפשות ועולים למעלה, ובחורה אינה חוררת

כי אם התדשה בלבד ולכן הוא אינו ראוי לעונשין כי הלא היא אינה הטאה ולכן אמרו חז"ל שנמלחו לו כל עונותיו וכל הדר בארץ ישראל נקרא צדיק הם שהוא אינו צדיק כפי הנראה לעינים, כי אם לא היה צדיק היתה הארץ מקיאה, וכמו שנאמר ונקיאה הארץ את יושביה, וכן שהארץ אינו מקיאו בהכרח הוא שנקרא צדיק ואף שהוא בחוקת רשע גם דע כי הדר בארץ ישראל והולך לדור עם במצרים שנהשב לו לעבירה, ועבירה זו נורמת לו ששך של רחב מושל עליו, וכל מי שיקבל עליו לדור בארץ ישראל כל ימיו ולא לרדת למצרים נחשב לו כאלו כל ימיו חסיד החדר של הקדוש ברוך הוא. ודע כי ארץ ישראל אינה מכפרת על העבירות הנעשים בה כי אם על האשנות בלבד, אבל אותם שבמזיד אינן נמחלים כי אם בנסורין או למי שעובר על פשע והפשעים הנעשים בארץ ישראל אין להם סליחה כי אם בתשובה (הר"ב עין הארץ ספר לאברהם):

בסוד תמן ופירות ארץ ישראל. היה נש להקשות למה ארץ ישראל יקבע מסגנו תמן הרחמי. ויש לומר כי הפעם לזה הוא, כי במדבר כל הדברים שבו מן החוונים והטמאים הנדלים בארץ העמים שהם ממשלת השרים, על כן אין פירותיהם כדאי לקבל את החגיגותה של הקדשה כי אין גוף טמא נעשה כלי לקבל רוחניות הקדשה, ואם היתה הקדשה היתה בפירותיהם ובמונותיהם היה הכל נמן על ידי השרים חלילה וכו' אינו ענין כלל, ועל כן נתן להם הקדוש ברוך הוא מן השמים תמן אשר אין בו חלק אל השרים כלל. אמנם פירות ארץ ישראל הם על ידי הקדשה ואותה רוחניות שהיה ראוי אל תמן בתלבש בפירות הקדושים הם ועל כן לא היה תמן בארץ ישראל כי אם במדבר. (הר"ב עין הארץ ספר לאברהם):

ספר התנאים רמז ס' ע"ב, הנאים לארץ ישראל ואין שמם על לב מי הם בהיכל המלך ומורדים ופושעים ומרמים במשקאות של סעודת מרעות ומרעותם, עליהם הכתוב אומר ותבאו ותטמאו את ארצי ונהלתי שמם לתועבה וכתוב כי תבאו לראות פני מי בקש זאת מידכם רמס מצרי. ואל יעלה על לבם שאחרי מותם ישארו בארץ, אלא במוותם ירשם הוצה בקלבים. וזה לשון פרקי ר' אליעזר וכל המתים הרשעים שבארץ ישראל נפשתיים נשלטות בהוצה לארץ, שנאמר ואת נפש איביך יקלענה בתוך פה הקלע. ולעמיד לבא הקדוש ברוך הוא אוחז בכנפות הארץ ומנער אותה מכל טמאה ומשליכן להוצה לארץ, שנאמר לאהו בכנפות הארץ וינגרו רשעים מסודה.

והתקפץ וזל, בפרשת אחרי מות, שהזכיר הכתוב בעריות ויטמא הארץ ואקלד ענה. אף על פי שהעריות חובת הגוף ואינן תלויות בארץ, מכל מקום עקר כל המצות ליושבים בארץ ה'. (כן שגו בספרא ולא תקיח הארץ אתכם ארץ ישראל אינה כשאר ארצות אינה מנסת עובדי עבירה. והנה הכותבים לא היו ענושים בארצם ויבטאם בארץ ישראל ועשו שם כפעשים הראשונים שלהם בהם האריות הקטניות אותם. לכן כל איש יחדר בבוא אל ארץ ישראל להיות רבא שמם בפלי בפלים ממה שהיה בחוצה לארץ. ודע כי בבית המלך הוא יושב.)

פרקי ר' אליעזר פרק י"ג רמז י"ז ע"ד, אבני ארץ ישראל כבדים מאבני הוצה לארץ ובהם היו מכתובים הסידים הראשונים אם באו לגבול ארץ ישראל.

למה לא זנו ראובן ויזר ויזר שבת המנשה ראובן לפי שגורע בחשאי שיעלב סבור שהיא רחל והנה קצת פגם בלידתו. (כן

כי שמסרה לאה את זלפה בחשאי ליעקב ולא נמלכה ביעקב החלה כמו שעשו שרה רחל בשבטו למסור שפתיהם לבעליהם, דבאלה בתיב ותקח ותמן שלא נמלכה בבעלה הנה זה גם כן קצת פגם. ונחשי שבט מנשה הפעם כי אמו אקנת ידוע כי היא היתה בת דינה משבט בנימין אלא שפוטפוטע נקלה לבן נפגם חציו וחציו הקשר. ודוקא מנשה כי הוא היה הכבוד, ונאמר שחציו האחרון הקשר לא היה באפרים פסוקת כלל, וסימנך כי מנערות נתן לבית סביב הוצה רצה לומר מנערות פרוש מניר ראשי תבות מנשה ניד ראובן בשביל עונת שהיה בהם לבן נתנו סביב לבית הוצה דהינו הוצה לארץ (עשרה מאמרות דף ל"ב ע"ג):

בצל ויקטף הדש, וז"ל, על פי הקדמה זאת אפשר לפרש כי מנשה הכבוד הוא נתינת מעט מה שזכה אפרים לתיות לו יתרון בכרבת, פי מנשה הכבוד והיה בו קצת חכמא. עכ"ל:

מנין שעלו פרסות ישראל מן תים היו עולים לארץ ישראל, אלא שנקללו מעשיהם ונתעבבו מ' שנה. ויש שם פלוגמא חד אמר ל"א ימים, וחד אומר ל"ג ימים, וחד ליום אחר. שם זוהר:

טוב הארץ (דף כ"ה ע"ב), כתב משם הרב ר' חיים ויטל זצ"ל, שיש לי מיני פירות בארץ ישראל ומכל מין ומין יש הרבה מיניו. והנה בעולם הבריאה עושה מיני פירות יגד עשר ספירות שלה, ומפני שהם רחוקים מן הטמא וקרובים לאצילות אין להם קלפה לא בפנים ולא מבחוץ ונאכלים במוט שהם ואלו הם האגנים, עגביות, תפוחים, אחרונים, לימונים, אגסים, תבשילים, תותים, סורב"ש, תרנג"ן:

ועשר פירות מן בעולם הוציירה, והם סוד עשר הפירות היצירה שהן פיוגים בין

עולם הבריאה ובין עולם היצירה שאינו קרובים למטאח כמו עולם העשות ולא רחוקים כמו עולם הבריאה לכן נרעני ורע שבתוך הפרי אינו נאכל לפי שאינו כל כך נרעני הפרי דבריאה. ואלו הם: זיתים, נורגוניות, סופאייפאים, פריסקוים, סירגואילאש, משמישיש, גינדאש, אקראניש, מושפולאש:

ועוד עשרה מיני פירות יש בעולם העשיה כנגד עשר ספירותיה, וזה נאכל מה שבפרי שבפנים ונזרק מה שבחוץ, שקלפת הפרי היא מחיצה בינו ובין עולם התמורות הקרוב לו כפי שלא יקבל טמאה, והיו סוד היצר הרע והקלפת הדבוקה בנפש. ואלו הם: רמוניים, שקדיים, אגוזיים, ערמוניים לווים הנקרא אלבייאנאש בלעז, אלונים הנקרא אלביומאם, פרישים, פיניוניש, פישטוקויש, מאויש ומיני שמוותם ומספרם קבלתי, אבל סודם על סדר העשר ספירות לא קבלתי עד יצרה עלינו רוח מפרום וגו'. וכנגד לי אלו הפירות יש שלשים מספרא דשמאלא שצומחין בעצי יער מאליהן ורבו אין בהם אוכל אלא בלם קלפת, ואין מברבין עליהם בורא פרי העץ, ומי שמדקדק במעשיו לא יאכל מהן:

אבל נראה לעניות דעתי שזה כתב הרחיז ולהיה קודם שלמד מהאב"י ולהיה כי האב"י ולהיה כתב לחסד ממנו. וז"ל, עשבי דברא כתבו הפוסקים שפיון שלא יזרעו בידי אדם שזכר עליהם שהכל, ומורי ולהיה לא הית הושש והיה מברד הכרבה הראויה לעץ או לצרפה אפילו אם היה מדבריות, ולפעמים היה מצוה להביא הרברים שפני אדם אינם אוכלים אותם כפי לקיים מצוה לאכול מה שאמר הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון בשקלל האדמה בעבורו, וכין וברד תצמיח לך ואכלת את עשב השדה:

רבינו בחיי ז"ל, למה נתנה ארץ ישראל לבנון תהלה. כפי שלא יוכל לזכות בעצמו בארץ ישראל כי הוא עבד ומה שקנה עבד קנה רבו:

הדושי אגרות, ענין ועלב ואכות שנתאו ארץ החיים של מעלה, מפילא תחור הנשמה כדר ישר, כיון דלשם ירדה הנשמה תהלה בארץ החיים בבואה כאן:

זוהר, מה שאמר שעתידה ארץ ישראל שהוציא גלוסקאות, היא כשביל נוצנת המן שנגזו שם, דאם לא כן אין כל הקש מתח השמש ולכך היה המן מעשרה דברים שנקראו בערב שבת בששת ימי בראשית:

פלוהקא גיטין דף ה' ע"א, רבי יהודה בארץ ישראל נופא ופרש רש"י שם וכל מצרים הוא תחום ארץ ישראל ומחבר לה לים הגדול. וכלפי פירוש זה כיון שמשא קרע הם בני כאלו היה בארץ ישראל, ואם כן מהו זה הכתיב מנגד תראה את הארץ ושמה לא תבוא וכלא כל מה שנגד ארץ ישראל בני בארץ ישראל נופא ודו"ק. ספר פתח האהל:

נמוצות יהודה, יחד הקדוש ברוך הוא לישראל את ארץ ישראל כמו בעל המסד קרע לאשתו למינוחיה, והיה ירעך בעפר הארץ והו נגד ענה, ושפרחיה נגד כסותה וקבל עליו שלא לנרשם שנאמר כי לא אעבד:

בילקוטא משלי סימן ה', ארץ ישראל נקראת מכל ארצות שכל הארצות מה שיש בן אין בן אוכל ארץ ישראל אינה חסרה בלום שנאמר לא תחסר כל בה, דבר אחר על שם תכלין שבתוכה, ואיזה זה תורה שנאמר

בנינים אין תורה כפאן שהתורה בארץ ישראל:

מצות עשה מן התורה לדור בארץ ישראל, שנאמר וירשמה וישבת בה ואמרו וז"ל בספרי שמצוה זו שקולה כנגד כל מצות שבתורה. חרדים דף נ"ז ע"ב:

הפרא, ולא תקיא הארץ אתכם ארץ ישראל אינה מקומת עוברי עברה אלא מקומה אותם. והפיתים כבואם לארץ ישראל וקשו במעשיהם הרעים, שלח בהם האריות הפיתיות אותם. לכן כל איש יחד כבואו אל ארץ ישראל להיות רוא שמים כפלי כפלים מטה שהיה בחוצה לארץ, ונבד כי בבית המלך הוא יושב (חרדים דף ס"א ע"א):

זוהר (דף ל"ב ע"א), עתידין בני ישמעאל לעשות מלחמות תוקות בעולם ולא תכנסא בני אדם עליהו ותערוך קרבא בהו יד על ימא וחד על נפשא וחד כמוד לידושלים וישלמו אליו כאליו וארעא קדישא לא יתסדר לבני אדם. בהוא זמנא יתער עמא חד מספי עלמא ויגח בה קרבא תלת ירחין ותבנשין מסן עממא ויפלו בידיהו עד דיתכנשון כל בני אדם עליה וכדון יתער הקדוש ברוך הוא עליהו דהא הוא דתימא דכתיב כי זבח לה בבערה וכו' ולכתר בן מה כתיב לאהו כנפנות הארץ וישאיונו מינה ויתסר כל חילין דלעילא ולא ישמא חילא לעילא על עמא דעלמא אלא חילא דישאל בלהודי דהא הוא דתימא הי עלה על יד מינה כיון דשפא קדישא בימינא ואוריחא בימינא ועל דא בימינא חילא קלא ותניין דבני לוקמא ויניא על שמאלא כהה דאוקמיה דכתיב מימינו אש דת למו וקמא דאמי הושיעה ומינד ועני:

קרינא גדולה, איד אנו אוקרים שאין לשום קלפת רשות ושליופה בארץ ישראל, כפי אנו רואים שנגבסו גוים כהיכל ה' ושרפו

והחריבו כל ארץ ישראל ובית המקדש ואם כן על פירוש בנדיא יש להם שליופה שם והנה קושיא זאת כבאר יפה בזהר פרשת תרומה, ובוללות דבריו בקצור: מרץ הוא, כי בוקא בשעת חרבו על ידי פנים הגדול של עונות ישראל וכן הקדוש ברוך הוא רשות אל החיצונים והקלפות לבנים לארץ ישראל ולהחריב בית המקדש, אבל מיד אחר חרבו נתקדשו הקלפות משם ויש מסד פרוכת סביב לארץ ישראל שהוא שומרת הגבולים האלו שלא תחפשט הקלפות והשורצים ומגרש כל זר מהותה, ואפילו ארץ ישראל חרבה מכל הקלפות הנגזרים לעיל, עם כל זה אינה שולטת בארץ ישראל אלא החריבה ונתקדשה משם וארץ ישראל אפילו בעת חרבה נקיה וברה מאין זר בתוכה, ע"כ. שיה השדה דנין:

אמר המאסף, קשה עם זה איד היום יש בתוכה עבודה זרה, ורבו עובדיה בה שנראה שכל זה הוא מכל שליופה הקלפות שם ונדחה שלא יקרא זו שליופה כיון שאין בהם לתחריב ולגרש משהו כל הפוסק בעבודה זרה, ואדרבא מוכנעים הם ביד מי שאינו עובד עבודה זרה דהינו ישמעאלים:

כל המתים בארץ ישראל לא מתים על ידי מלאך המות אלא על ידי המלאך דרחמי דשלוט בארעא. אמר רבי יצחק אי הכי מאי שבהא איהו למשה ולאחרן דכתיב בהו על פי ה' האילן לא מתו על ידה דההוא מלאך תבלה, אלא שבהא דמשה ואחרן ומרוב יתרו מכל בני עלמא דאנון מיתו לבד מארעא קדישא ועם כל זה מיתו על ידה דהקדוש ברוך הוא מה שאין כן כל המתים בחוצה לארץ שאין מתים על ידי הקדוש ברוך הוא. וזהו תרומה דף ק"ז ע"ב:

אמר המאסף מתושב עם זה קושית המפרשים ז"ל על המאמר

מדרש

ענף ארץ ישראל

תלפיות

מקום אחר שבעולם, אך בארץ ישראל הכל נמצא כי מהטבור יוצאים כל אברי שאר ארצות ולכן לא תחסר כל בה ובגופים הבאים פרשתי בה טעם גפנים שהיו במקרא עשויים מזהב ועושים פירות בכל שנה ושנה:

ספרי, הביאו תלמוד משלי על פסוק משקת בתכל ארצו אמר רבי אלכסנדר, מהו בתכל ארצו, מכאן שעשרה שמות יש לארץ. ארץ, ארמה, הרבה, ובשה, ארקא, תבל, חלה, ראשית, גיא, שדה, ארץ, שבגי ארם רצים בה. ארמה, שממנה נברא אדם הראשון. תרבה שמתרבים אותה המים. ובשה, בשעה שקבלה דמו של תבל. ארקא, בשעה שקרחה לפני הקדוש ברוך הוא בשעה שרצה לתן תורה לישראל על הר סיני. תבל שהוא מתבלת בפירותיה. חלה, שבגי ארם חולרין בה ראשית, שהיא ראשית מכל מעשה בראשית. גיא, שעשויה גבעות גבעות. שדה, שעשויה שדות שרות:

אמר המאסף בין ששרש כל הבריאה היא מעשר ספירות שבאים בעשרה שמות: בתה, חכמה, בינה, נרלה, תפארת, נצה, הוד, יסוד, מלכות. אף על פי שכלם אחדות בלי (א) קצוץ ופירור, גם כן ארץ אף על פי שהיא אחת באה בעשרה שמות לרמוז אל השרש אשר ממנה נתהוה היא וכל אשר בה. דמטעם זה באים כל מספר שבעים אמות עד עשרה, ואחד כך סופרים אחר עשר שנים עשר וכן על הדרך זה עד עשרים וכן עד שלשים. באופן שהשרש עשרה הוא, לא להגם כל העולם סופרים כך, אין זאת כי אם שמורה על שרש תבל שהם עשר ספירות שמהם נתהוה כל הבריאה כמו שפרש בעל השפע מל וצ"ל, עין שם:

ובזה מתישב בספירת העמר, שאחר מספר העשרה ימים שהם שרש המספר, אנו מניין אחר עשר יום שנים עשר יום לעומר

מדרש

ענף ארץ ישראל

תלפיות

שלשה עשר יום לעמר, וכן בדרך זה עד מיט יום לעמר, שהיה ראוי לומר שנים עשר ימים שלשה עשר ימים וכן בגלם מאי יום לשון יחיד:

אמנם בנתנו יחיד תבל לעשר ספירות שהיא מקור המספר, והעשרה הם יחוד גמור בלי קצוץ ופירור, לכן סמכין יום שהוא יחיד לעשר באומרנו שנים עשר יום, כלומר העשרה הם אחר, וזה נרמז באומרנו אחר כל מספר, יום בלשון יחיד, ובעלות המספר מעשרים ולמעלה אנו מניין שנים ועשרים יום שלשה ועשרים יום וכן על הדרך זה, וכן משלשים ואילך וכן מארבעים ואילך לרמוז שאף על פי שעולים במספרם, תבל הוזה אל שרש האחדות שהם עשר ספירות שהם אחד במדבר שהם אחרות גמור:

וזהו מהבונה, יש לומר, שכל יום המתודש הוא הקביב יותר בין שמתקרב ימי קבלת התורה, בנדה הסופרת, שכל יום הדיב קביב אליה יותר בין שמתקרבת לימי סתירתה. ולכן אנו מניין יום לשון יחיד כלומר זה יותר קביב מיום שעבר וכאלו יום זה עקר. עוד יש לומר אנו מניין יום לרמוז על חובב המצוה שאין אנו קאים לכפר בכל יום ויום וכאלו כל לילה היא הראשונה שאנו מתחילין למנות, ולרמוז לענין גני אומר שנים עשר יום (וכן שנים ושלשים יום וכן בגלם לומר נחשב געיני כאלו היום התחלתי מחמת החובב. עוד יש לומר בין שתכלית מצות הספירה הזאת הנה הוא עד להשלים מנין מיט ימים בלי שום חסר כלל, אם כן כל עוד שלא באתי על תכליתו נמצא שעדיין לא עשיתי כלום וכאלו לא מניתי כלל נחשב, לכן אנו מונים הימים בלשון יום יחיד, לומר קיום המצוה במנין כלם, ובזולת כן חשוב כאלו אין בדי מספר ימים עדיין:

עוד יש לומר, בין שאם שכח ולא מנה יום אחר שוב אינו יכול למנות

תו"ל במסכת סוטה פרק המקנא, מי לנו גרול במשה שלא נתעסק בו אלא שכניה שנאמר ויקבר אתו בני ולא על משה בלבד אמרו אלא על כל הצדיקים שנאמר והלך לפניך צדקך כבוד ה' ואספד, עכ"ל. הקשה ומאי רבותיה ומשה משאר הצדיקים. אלא שהבונה ראומו אלא על כל הצדיקים כלומר על כל הצדיקים המתים בארץ ישראל בנזקד במאמר הוזה, ומעלתו של משה רבינו עליו השלום הנה שאף על פי שמת בחוזה לארץ מת בנשקה מה שאין כן שאר הצדיקים המתים בחוזה לארץ:

וזהו מהבונה, יכולים אנו לומר רהנה משה רבינו ע"ה וזה למעלה זאת בעבור שעשה צדקה בעצמותיו של יוסף שנתעסק עמהם, נתעסק עמו הקדוש ברוך הוא, ולא עם משה בלבד אמרו שמת בנשיקה בעבור הצדקה שעשה במדבר, אלא גם על כל הצדיקים התופסים בדרך של משה שנאמר והלך לפניך צדקך ובזכות הצדקה כבוד ה' ואספד שימות בנשיקה במשה, בין שתפס בדרך לעשות צדקה במדבר, ובחבור אחר פרשתי אופן אחר בישוב הקושיא:

ספרי, הביאו ילקוט משלי סי' תקמ"ג, משקת בתכל ארצו. איר שמעון בן יוחי תבל זו ארצו ולמה נקרא שמו תבל שהיא מתבלת מכל ארצות שכל הארצות מה שיש בו אין בו אכל ארץ ישראל אינה תסרה בלום שנאמר לא תחסר כל בה:

אמר המאסף, ארץ ישראל היא באמצע העולם שהיא טבור כל הארצות, ושלמה המלך ע"ה היה מביר ברצועות היוצאים מהטבור לשאר ארצות, ושם היה נוסע אינה דבר הנמצא משקת באינה ארץ ויוצא שם, כגון הפלפולין שנמצא בארץ מרחקים ולא בשאר ארצות, וכן הפאטיכ"ה שנמצא במקום אחר ולא משום

בברכה נמצא שכל יום ויום מיוחד לעצמו כי בו תלוי שאר הימים, שאם חסרו, אכר שאר ימים ולזה אנו מונים אותם בלשון יחיד. עוד יש לומר שביין שבכל יום המתחדש, יש לו ברכה בפני עצמו, אנו מוזכרים בלשון יחיד, לפי שעל היחיד שיתחדש בא הברכה:

מעשה זה, על מאמר תו"ל, כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחוזה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, ע"כ. הטעם כי הקדוש ברוך הוא קדש אותנו כמו אשה והתורה היא שטר כתובה וכפית הדר בניית היא החפה, וארץ ישראל היא הכתובה ונקמא לן ראסור לארם לעמוד עם אשתו בלא כתובה, לכן כל הדר בחוזה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה:

אמר המאסף, טעם אחר, לפי שכל הארצות חלק הקדוש ברוך הוא לשרים ונמל ארץ ישראל בחלקו ונמצא שכל הדר בחוזה לארץ שהיא תחת השרים דומה כמי שאין לו אלוה, וקיל. ובחבור אחר כתבתי מירון בקושית אומר דומה כמי שאין לו אכל יש לו, ואומר כל הדר בארץ ישראל דומה שיש לו אלוה משמע דומה שיש לו אכל אין לו, ונמצא שנותן יותר מעלה לחוזה לארץ מארץ ישראל:

מעשה ה', ארץ ישראל יש לו ריון נרקעות משום שהיא תחת יד הקדוש ברוך הוא, וחוצה לארץ יש לה דין ממשלים משום שהיא תחת יד השרים:

לקח יוסף, טעם שהשכינה אין שורה בחוזה לארץ, כי אין ארם אומר דבר שאינו שלו, והקדוש ברוך הוא בחר לעצמו ארץ ישראל, ואם כן האמות אף שעובדים עבודה זרה בארץ ישראל אינן יכולים לאסור דבר שאינו שלהם, לכך שורה שם שלא יוכלו לאסרה:

אמר המאפה עשה הקדוש ברוך הוא בהקמתו הקמה להשרות שביתה בארץ ישראל שהיא עבור העולם, כמלך הקובע כסאו באמצע הגדרה, שעם זה השקתו לקל הסביבות, ובהן מתחילים כל עובדי עבודה וזה ליום הריו על עבד עבודה וזה שומע שחלקו עבור לעבד בפני רבו, שפיו שידעם השביתה שורה בארץ ישראל שהיא עבור העולם, ממילא שהשקתו לקל ארבע סביבות העולם כשבע העשר באמצע, ואם כן איך עובדים לשירים בפני רבו:

עוד שמעתי אם ושימו על עיני המת ועל סבורו ועל מילתו מעפר של ארץ ישראל, והשב כאלו הוא עבור מטש בארץ ישראל:

ענף אשה

ידוע הוא לכל המשפילים, פי האשה הוא נמשלת לגוף האדם והזכר הוא כמו הנשמה שבגוף:

ספר הפהירה, מלת איש ואשה רמו לאש השכינה שנאמר אש אכלה הוא, והו סוד גרול. נעשית קרבן הקמור אחר בבקר ואחר בערב, רמזו למדת יום ולמדת לילה שצריך לחדם בהשמנת הזמנים. הביאו הרמב"ם ז"ל:

ילקוט איו"ב סימן ל"א, אסור לאשה לצאת בתכשיטיה אף בחול לרשות הרבים לפי שהעם מסתכלין בה לפי שלא נתן הקדוש ברוך הוא תכשיטין לאשה אלא שמתנה מתקשטת בהן בתוך ביתה, שאין נותנין פרצה לפני תכשר וכל שכן לפני הנזב:

ילקוט מושלי סימן י"ו (דף רט"ו ע"ג) ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים

טוב הארץ (דף י"ב ע"ב) כתב ה' משה קורקבירו ולה"ה בכל גבולי ארץ ישראל יש מים, כי גבול מרחי היא הנהר, וגבול מערב הוא ים הגדול, וגבול דרומי הוא נחל מצרים, וגבול צפוני נהר פרת. והמנהג כל הנכנס לארץ ישראל שהוא אויר הקדש, מהוין לארץ שהוא אויר הקמא צריך בבנייתו לגבול ולמחר עצמו תחלה ואחר כך יכנס, כי אז בבנייתו מתקדש אחר כך בתוספת נשמה:

אמר המאפה, כל גבול ארץ ישראל מים לרמו שבין שארץ ישראל הוא מקום השראת השכינה, צריך להיות מים בהקמה שלא יצטרכו לומר מים מים כמו שאמר אהרן ומרים מים מים כשנראה להם פתאום כשצדדו במשה על אודות האשה הנושית:

אמו. ר' יוחנן אמר אויביו זו אשתו שנאמר איביו איש אנשי ביתו. רבי שמואל בר רב הונא אמר זה הנפש וכו' רבי יהושע בן לוי אמר זה יצר הרע אמר רבי ברכיה (אומר) אויביו (אמר) גם אויביו לרבות מזיקו ביתו כגון פרעושים ותושים וזבובים. דבר אחר ברצות ה' דרכי איש זה אברכם, גם אויביו ישלים אמו זה אבימלך. דבר אחר ברצות ה' דרכי איש אלו ישראל, גם אויביו זה פרעה ויהי בשלח פרעה:

אמר המאפה, לכל הפרושים אינו מתושב אויביו לשון רבים כי אם לדברי רבי ברכיה דקאמר אלו פרעושים ותושים וזבובים. והם שנאמר דקאמר זה אשה רצה לומר נשוי אף אם יהיו רבות, וכן האומר זה נחש רצה לומר הנחשים, על כל פנים לאומר זה יצר הרע אינו מתושב מלת אויבים לשון רבים:

אזולו יש לומר, שבין שיער הרע נכנס י"ג שנים קודם יצר הטוב כגופו של אדם כפי הנהגתו עמו כל האברים, ונמצא שבגוף יצר הטוב לסוף י"ג שנים מוצא כל האברים גם כן כאויביו ביער הרע הצורך, כמו שצדדו תו"ל עיר קמרה זה הנהג, ואנשים מה מעט אלו האברים, וקא עליה מלך גדול זה יצר הרע, ובה עליה מצודים וכו', באופן שאבריו של אדם עומדים בעזרת יצר הרע:

אמנם ברצות ה' דרכי איש גם אויביו דהינו היצר הרע עם האברים שבו ישלים אתו, ונקט זה יצר הרע לפי שהוא עקר. או פלך בדרך זה, שעל ידי יצר הרע אדם עובר עבירות, והם התקדושים אויביו של אדם כנודע, אך ברצות ה' דרכי איש שתו"ר בו וקמרון דרכיו, גם אויביו שהם היצר הרע והתקדושים שנעשו על ידו ישלים אתו, שנעשים העבירות וקיות מליצים עליו לטובה או פלך בדרך זה, שבהיות אדם שומע צאת יצרו הוא מזיק לבריות אלה וכהש ורצות ונזב ונמצא כלם נעשים אויביו, אך ברצות ה' דרכיו על ידי שתקנה גם אויביו שהיא יצרו והאויבים שהוליד על ידו ישלים אתו משים הקדוש ברוך הוא בלבים שאף על פי שרע להם שישלימו עמו. עוד יש לומר, אמר אויביו לשון רבים, לרמו על רוב שנאתו כאויבים רמו:

ילקוט (משלי דף רנ"ז ע"א), דבר אחר מצא אשה מצא טוב. א"ר יוחנן בן טרדי את מוצא עד שלא נבראת האשה פתיב לא טוב היות האדם לבדו, אכל משנבראת פתיב ונרא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, שאחר שנבראת יש מציאות טוב מאד הינו יצר הטוב ויצר הרע כמדבר, טוב זה יצר הטוב מאד זה יצר הרע, בלומר טוב מאד זה יצר הרע, שיצר הרע טוב יותר מיצר הטוב כיון שעל ידו ימשך השקר:

אמר המאפה נראה לפרש פגנת מאמר הלוח, דאיתא במדרש והנה טוב זה יצר הטוב, מאד זה יצר הרע וכו'. וכבר מבאר אצלו סמוך לא טוב היות האדם

לבדו, שהכונה אמר הקדוש ברוך הוא לא טוב, בלומר אין מציאות טוב בעולם דהינו יצר הרע כמדבר והנה טוב זה יצר הטוב מאד זה יצר הרע, בלומר טוב מאד זה יצר הרע וכו', היות אדם לבדו, משים שאין אדם מתפתה לאכול מן העץ כפי שאמרו היצר הרע, לבן אעשה לו עור כגדרו, דהינו האשה והנהג יפסה לאשה והאשה לאדם, וראיה שאין אדם מתפתה שהרי מרוב הקמתו קרא שמות לקל בהמה וקיה מה שלא יכלו מלאכי השרת ברכי רז"ל, וזהו סמוך מיד ויצר ה' אלהים מן האדם כל תולת השקר ואת כל עוף השמים ונבא אל האדם לראות מה יקרא לו וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו, הוא ראיה שלא היה מתפתה כיון שהם כל כך היה, ויצר טוב ורע היה מוכרח להיות כפי שיהיה שבר ועונש, לכן ברא לחיה כפי שיכול הנפש לפתותה. והנה פגנת המאמר את מוצא עד שלא נבראת האשה פתיב לא טוב, בלומר קודם בריאתה פתיב לא טוב לומר לא היה אפשר היות טוב בעולם דהינו יצר הרע לפי שעל ידי האדם לא היה נמשך השקר, אכל משנבראת פתיב ונרא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, שאחר שנבראת יש מציאות טוב מאד הינו יצר הטוב ויצר הרע כמדבר, טוב זה יצר הטוב מאד זה יצר הרע, בלומר טוב מאד זה יצר הרע, שיצר הרע טוב יותר מיצר הטוב כיון שעל ידו ימשך השקר:

פליאת, שמה של אשת לוח מלת, ולמה נקראה מלת שהיו העניים מבקשים ממנה להם ונותנת להם מלת וכו' לא תהיה לה למה להם צדקה אלא מלה, על כן היו מתפללין העניים עליה ומבקשים מהשם להחזירה תל מלה, והשם שמע תפלתם והקפה למלת, וכשהיתה שומעת היתה חוזרת ועונה אמן בהשבה כי תפלתם לטובה עליה, ולדעתה כי הפלת נעשית מן המים וכן